

باده افشانی بر خاک

وصایر آداب و رسوم که فرهنگ خجسته ایرانی آنرا پذیرفته است

(۴)

مراسم قربانی کوه

هر قبیله‌ی از ترکان کوهی مخصوص را اختیار کرده و آنرا مقدس می‌شمارد. سایاق‌ها هر سه سال یکبار مراسم قربانی کوه انجام می‌دهند. باتفاق شمن (کاهن) ۱۰۰ الی ۱۵۰ تن مرد سوارکارا در بالای تپه‌ای جمع می‌شوند و قوچ سفید سه ساله‌ای را بدون اینکه سرش را ببرند شکمش را پاره و قربان می‌کنند. شرکت کنندگان شراب مخصوصی را که بدین - منظور تهیه کرده‌اند همراه خود می‌آورند. شمن، بعد از کشتن گوسفند، گوشت قربانی را زیر سه اصله درخت آتش که با ۱۹ رشته نخ الوان و گره خورده زینت یافته، قرار می‌دهد. سپس آنرا پخته و قبل از خوردن شمن به چوبهای آتش ۹ مرتبه شراب می‌افشانند. بعداً گوشت را می‌خورند و شرابها را می‌نوشند.

مردان قوم بیلتر هم هر ۷ یا ۹ خانواده فراهم آمده به زیارت کوه می‌روند. در این مراسم، جوانان و پسر بچه‌ها کلاه‌های پر دار رنگین بر سر می‌نهند و قوچ سفید و شرابهای خانوادگی به‌مراه می‌برند. آنان پس از گذشتن از دره ساری گول همینکه به کوه رسیدند در نزدیکی قبرستان به فنجانها شراب ریخته و با دسته‌ای علف به قبرها و اطراف کوه شراب می‌پاشند و نذرهای می‌دهند و درحین اینکه به راه‌پیمائی و شراب افشانی مشغولند در طرف چپ دره ساری گول کرانه‌های نهر آباقان را که ۷ کیلومتر امتداد دارد می‌پیمایند تا اینکه به تپه بزرگی که قربانگاه نامیده میشود و بر کوه عظیم و تپه‌های متعدد و جنگل مشرف است می‌رسند. در دامنه تپه مزبور با آئین خاص دوشعله آتش می‌افروزند و دونوع مراسم انجام

می‌دهند. در قسمت نخست زوار از شرابهای خود به اطراف کوهها و تپه‌ها می‌افشانند و در حالیکه بروی آتش هم شراب می‌پاشند باده نوشی را آغاز میکنند. بعد از این مراسم گوسفند را با آئین خاص میکشند و گوشت او را بر همان آتش می‌پزند بعد دومین قسمت مراسم شروع می‌شود و آنان رو به آنتاب می‌ایستند و دو حلقه ترتیب می‌دهند و برقص و دورزدن پیرامون آتش می‌پردازند و گوشت‌های قربانی را بر همان آتش بریان می‌کنند و می‌خورند و باده‌ها با آتش وزمین نثار می‌سازند.

مغولان نیز از خاک و سنگ بنام او با ۲ تپه‌های مصنوعی می‌سازند و آنرا معبد دانسته و مقدس می‌شمارند. گوشت قربانیها را بر آتش پخته و بافتخار معبد او با در آتش شراب می‌می‌افشانند. اگر گوشت قربانی را در دیک بپزند آب آنرا به تصویر ارواح مقدس (بت‌ها)^۳ نثار می‌کنند.

قربانی افشان در مراسم عزاداری

اقوام اورنجایا توبا^۴ ساکن مرزهای چین مرده شسته رايك روز نگاه میدارند. مرده اگر مرد باشد در طرف چپ خانه رویشمال و اگر زن باشد در طرف راست منزل رو بجنوب گذاشته میشود. روز دوم مرده را بر اسب قرار میدهند و بموقع خروج از خانه پیرزنی در مقابل مرده کاسه‌ای شیر در دست می‌گیرد و سه مرتبه دور مرده می‌چرخد و فریاد میزند: (روانت در این خانه پایدار باد) سپس در مقابل مرده کاسه شیر را بر زمین می‌افشانند. اهالی پس از دفن مرده در اطراف مزارش آتش می‌افروزند و استخوانهای اسب یا گوسفند قربانی را که بمنظور نذرو خیرات کشته‌اند و بنام (آش مرده) معروف است در آتش می‌سوزانند و بر شعله های آتش شراب می‌پاشند و سه مرتبه مزار را دور میزنند و دعای مخصوص می‌خوانند. پس از مراجعت از قبرستان، در خانه متوفی بزم شراب می‌نشینند و ضمن باده نوشی سه مرتبه بطرف صدر مجلس شراب می‌پاشند و می‌گویند این قربانی بافتخار ملکه و مادر مقدسمان اوهای^۵ میباشد. بعد از این مراسم نزدیکترین اقوام مرده سه شبانه روز در منزل بعزا می‌نشینند. می‌وباده می‌نوشند و قبل از خوردن در آتش شراب و خوراکی می‌افکنند. در روز هفتم مرده هم اهالی با شراب و خوراکی در قبرستان گرد می‌آیند و در روی گور آتش می‌افروزند و هر کسی جرعه‌ای از شراب و لقمه‌ای از خوراک با آتش نثار می‌کند. این آداب بامختصر تغییراتی در میان تمام ترکان آسیای مرکزی مرسوم بوده است. فقط طبق روایات منابع چینی، گوگ^۶ ترکها، مرده را در چادری قرار میدهند و گوشت‌های اسب یا گوسفند قربانی را دور چادر می‌چینند. افراد خانواده متوفی با اقوام و بستگانش دور چادر جمع می‌شوند. وعده‌ای سوار بر اسب ۷ مرتبه چادر را دور میزنند. در مقابل در چادر با چاقو سروصورت خود را پاره کرده و با اشک و خون بر مرده می‌گریزند. این رسم ۷ مرتبه اجرا میشود و عین

همین آداب در روز سال مرده هم تجدید می‌شود. این قوم، مردگانرا با اسب و وسایل شخصی‌اش می‌سوزانند و خاکسترش را دفن میکنند.

مراسم افشان در جشن‌های عروسی

ازدواج از خود قبیله در ترکان یاساق (مسنوع) میباشد و آنان این کار را بیشتر با فرار دادن دختران انجام میدهند. جوانانی که باینکار اقدام میکنند قبل از سیله شدن (اویون) آئینی را اجرا می‌کنند بدین ترتیب که جوانان در محلی فراهم می‌گردند و اسبان خود را حلقه‌وار به تیرهای چوبین می‌بندند. کاهن^۶ مشگی تمیز در دست می‌گیرد و از آن مقداری بسدور اسبان می‌افشاند و نام چهل روح خبیث را بر زبان می‌آورد و برای محافظت جوانان از گزند ارواح شریر از خدای رحمت بنام (ایدیلک)^۷ با عجز و التماس طلب یاری می‌کند. جوانان، بعد از این مراسم با اسبان خود سوار میشوند و به محل قبیله دختر میروند و منظور خود را به مرحله اجرا در می‌آورند.

در قبیله‌های باشقرو، نو عروس به چشمه یا استخری که پدر شوهرش از آن آب می‌خورد سکه‌های نقره می‌افشاند و سلام میدهد و ادای احترام می‌کند. این رسم را (سوگوسترمه) یعنی آب‌نما می‌گویند. ترکان در مراسم عروسی موقعی که عروس به خانه داماد وارد می‌شد آئین افشان اجرا می‌کردند همانطوریکه اکنون در پای عروس سکه و نقل و نبات و گل می‌پاشند. در قدیم شکارچیان خون و روغن و گوشت شکار هدیه و پیشکش می‌کردند. در دوره شبانی و گله‌داری شیرو تمیز و روغن حیوانات و در دوره‌های کشاورزی گندم و ارزن و یا میوه‌های مختلف بقدم عروس نثار می‌ساختند و این کار را نوعی قربانی بشکرانه سلامت و سعادت دو خانواده عروس و داماد می‌دانستند.^۸

قبایل ترک درازمنه قدیم، غیر از موارد بر شمرده، قربانی‌های متعدد و مختلف دیگر هم برسم افشان درباره زنان نازا و ولادت فرزندان و نام‌گذاری نوزادان، و تداوی بیماران و بخصوص عبادت اوجاق و آتش و آب انجام میدادند که شرح آنها مقاله را بیشتر به اطناب می‌کشاند. ناگفته نماند که طبق پژوهشهای خاورشناسان شوروی و چین ترکان بهمداز گرایش و قبول دین‌های لامائی و بودائی و مسیحیت و اسلام و پیروی از تعالیم ادیان جدید باز آداب و رسوم اجدادی خود را حفظ کرده و متناسب با رنگ محیط آنها را معمول میداشتند.

۱- شرکت زنان در مراسم قربانی کوه ممنوع است. حتی حیوانات ماده را هم همراه نمیرند. آنان اعتقاد دارند هر گاه پای زن به بالای کوه برسد، آنکوه قدس و روحانیت خود را از دست میدهد.

2- Obo یا Oba   3- Ongun   4- Tuba

5- Umay   6- Oyōn   7- Idik

۸- عروس و داماد در نخستین روز عروسی مراسم آتش افروزی و شراب افشانی دارند که

شرح مفصل دارد.